

САДРЖАЈ. — SADRŽAJ.

1. ЦВИЈАН КАПЧАР.	
Рикард Николић.	str. 49
2. VATES (пјесма).	
Радомир Кр. Орлински.	„ 52
3. СВЕТЛИ ДАНИ (пјесма).	
Маринко.	„ 55
4. ДЈЕВОЈАЧКЕ СУЗЕ (пјесма).	
Grgo Petković.	„ 55
5. ЈОШ НЕШТО о БРАНКУ РАДИЧЕВИЋУ.	
Милош Мартиновић.	„ 56
6. PAVLE JOVANOVIĆ.	„ 60
7. ПОЗОРИШТЕ У СРБИЈИ.	
А. Каменец Безојева.	„ 65
8. DALMATINSKI ISELJENICI (пјесма).	
Ante Anić.	„ 70
9. ОСЈЕНЕ О ПРИКАЗИ.	
Jery.	„ 72
10. † Dr. VALTASAR BOGIŠIĆ.	„ 73

Овај број издан је 8. маја. У нај краће вријеме
изаћи ће VIII. број.

Ovaj broj izdan je 8. maja. U naj kraće vrijeme
izaći će VIII. broj.

Год. VII.
God.

ДУБРОВНИК, 15. априла 1908.
DUBROVNIK, 15. aprila

Бр. 7.
Br.

Број 6. погрешно носи датум 15. марта, што треба да буде 31. марта.
Broj 6. pogrešno nosi datum 15. marta što treba da bude 31. marta.

ЦВИЈАН КАПЧАР

— Из збирке: „У праху и у крви“. —

Рикард Николић — Трогир.

Свак га је познавао у М...у. Његова дуга, окошта прилика кочила се пред крчмом господарице Соке Шарчије. Мало је и ријетко говорио и није било никога што се је могао на њ потужити. Кад би који гост ушао у крчму, он, стојећи увијек пред вратима, залеђеним рукама, погледао би га онако са стране па, згрбив се, да може проћи на малена врата, ушао би, тачио му вино и сјекао черек „врућег“ са ражња. Кад би се у крчми инадили, он би викао: „Ма који вам је белај, да намичете на себе невољу гдје је нема?“, па мирно их развађао, а већина га је слушала. Па ипак су га тужили. Тужили су га да је завргао буну, испребијао некоје, и звало га је на суд.

I.

Млад судија сједаше за столом и брчкао нешто, кад Цвијан куцне на вратима и уђе згрбљен, пошто је скинуо капу с главе.

„Дакле шта би?“ упита га судија.

„Знате ви боље!“ Одговори Цвијан тешко уздишући.

„Како би ја знао?“ Насмија се судија, па га погледа радознано.

„Знају моја ребра. Видите силени људи, насамарили ме поштено и неки још, код моје невоље и старости, муче у суд. Ни да сам им стао на њихов струг жита, не би марио. Велим вам: прав сам као даница. Нек се нађе на протоколу да сам кад био

кажњен, и нек се нађе ко, да сам га ударио у ово мојих педесет година, па глава доље. Него је ово пизма на ме, па ме ето под старост киње вуци, харачлије . . .“

„Ма што си сад бануо?“ Упита га судец. „Не зове те данас!“

„Ево позива. На њему пише. Ја не знам да читам, али га нијесам читао у будаластијех но у паметнијех и свак вели да ме данас зове.“

„Добро, нека ти буде, али у тужби стоји, да си ти завргоао буну!“

„Част теби ко старијему; али ми кажи, молим те, ко је тужбу писао?“

„Жандари.“

„И они веле, велиш, да сам ја заврго буну?“

„Управ тако.“

„Е од Бога им просто! Да бог да, ја слијеп ишао, кад ја лагао. Ево ћу да ти испричам све по тенани како је било. Сједим ја у крчми својој и разговарам нешто с главаром, кад уђоше њих четири. Вели мени младац један голобрадац: Скини се с клупе да сједнем ја. Велим ја: Ето ти, па сједни; имаш доста мјеста а он не буди лијен и мени пѷк по образу. Преврне ми се свијест. Спопадох штап главарев, замахнем а онај учини мах . . . однесе га враг.“

„Јеси ли га тешко ударио?“ прекине га судец.

„Знам ја? Него да ти кажем. Ђаволи нек се чуде што се тад зби. Истегнуше их преко стола, повалише и неко ме удари нечим тешким и . . . преломи ми ребро.“

„Ко те то удари?“

„Ђандар ме удари. Чисто знам, јер неко повика: Уби га ђандар.“

„Како му је право име?“

„Знам ја? Тако га зову. Зар сам му ја био на крсници? Те онда свако свој пут а ја остах лежећи ко пашће. Ајмех. Кад погинуо, погинуо; од другога ти не ћу него од овога.“

„Како то у тужби ништа не пише?“

„А зар сам је ја писао? Дошли су жандари. Изазвали овога онога а мени ни абера. Поручили су послѷје по ме да гођем у касарну. Како сам могао поћи, кад нијесам могао собом макнути?“

„Они други веле да те се нијесу дотакли!“

„А бит' ће да сам ја ребро моје прегризо зубима! Лопови... зашто би ја лагао. Ево у ово мојих педесет година нијесам никоме зуба обијелио, а они мене још туже!“

Судац зазвони и ушоше на тај атак сва четири што су га тужили.

Цвијан их омјери од главе до пете. На сучево питање они потврдише тужбу а порекоше да су испребијали Цвијана. Један му рече: „Ти си, смутљивче, завргао свадњу.“

Цвијан се испрси: „А Бог зна колико је царство за ме потрошило карте.“

Онај млади, што се је тужио, да га је Цвијан ударио штапом, довикне му:

„А зар ме нијеси ударио, ваљда си ме погладио штапом?“

„Па јесам“, одговори Цвијан, „а зашто сте ви мене испребијали? Велите: Он је завргао свадњу, а не викасте ли сва четири у једно грло „просјаче!“ А ко ми је ножима искројио крошет? Да сам још мало под вашим рукама остао, не остаде од мене параћска. Богме кад је тако, нека је, али вјеру дајем да ће неко прогњивати и од моје руке.“

„Мучи“, викне му један од њих четирију.

„Ти да мене мучкаш? Зна ти се образ и у суду. Нема правде, коју ти нијеси повео са кривим свједоцима. Лопџа си доста из туђе здјеле! Нек ти опрости овај славни суд. Можда нијесам испунио бесједу, али ме прекојако боли што ме поврх моје невоље још тужи.“

Судац махне осталим да изађу а остане сам Цвијан.

II.

Дође љекар и утврди да је Цвијану пребијено десно осмо ребро. Кад га је љекар прегледавао, Цвијан је тешко уздисао и увијек кроз зубе муцао: „Од овога ћу погинути.“

„Јесам ли готов?“ — упита држећи у руци кошуљу коју је био свукао да га љекар може боље видјети.

Цвокотао је зубима нешто од студени а нешто и од неког страха.

„Обуци се“ — рече му напоскон љекар.

Цвијан се стане аљкаво облачити а чело му се скупљаше у боре. Видјело се је да му је нешто тешко на срцу, што би хтио да каже а не ће.

Кад се је обукао судач му рече: „Готов си, можеш поћи.“ Али се је Цвијан обазирао и чешљао за ухом.

„Шта ти је?“ Упита га судач.

Цвијан махне руком и упути се да ће изаћи. Није знао никако да отвори врата. Кретао је кљуку десно и лијево, али није могао да погоди у право.

Уздахне и окренув се суцу рече: „Тешко ћу ја на ова врата изаћи.“

Али, и кад му отворише врата, није могао да се ријеша да изађе.

„Што чекаш?“ Упита га судач.

„Ма ето да ти кажем. Видиш: ја не би био њих ударио, жао ми је брата уцвијелити, алу видиш опсовао ми је Ђандар матер. Чујеш ли, матер ми је опсовао.“

Цвијану грунуше сузе на очи.

Судац се зачуди, гдје виће плакати човјека, који је тако хладно говорио: Пребише ми ребро.

Навала плача тресла је Цвијаном као млин с мељивом.

„Умири се, добро...“ Скоро је судач хтио да рече добро си учинио, али се сјети да као судач не може бити човјек.

Кад Цвијан изађе, судач се обрати љекару и рече:

„Па ће још казати да су наши тежаци без срца.“

„Хе, хе, хе“, насмија се индиферентно љекар

Vates.*

Радомир Кр. Орлински — Бар Црна Гора.

Развиј крила, свјештена божице,

Однеси ме на обале оне,

Гдје у вал'ма Гениј' купа лице,

Пак у свере прхне васионе.

Гдје на твоја божанствена њедра

Ушика га арфа милогласна,

Чист кô роса из етира ведро

Кад се буди бистрог ока — јасна.

* Пророк у смислу пјесник.

Смртну росу кад сунца осуше,
 Тад љубавни огањ угашени
 О Геније, чудотворни душе!
 Распири ми, из санка ме прени.
 Занешени дух ми кад заплива
 Низ пучину маглене прошлости,
 Суза ће ми чиста да умива:
 Гробне плоче, прах трулијех кости.

Бујна младост у кивот' гдје труне,
 Ал' кô фенике ускрснути не ће,
 Ту прах оних, што носише круне
 Санак снови, жели прве среће.
 Древна прошлост кад двери отвори,
 Чудом својним свакога засјени,
 Свете зубље вјечни плам гдје гори,
 Из ког чита неуморни Гени'.

У садашњост миром вјечно кади,
 Појућ' химне у заносу силно,
 А по гробљу од прошлости сади
 Биља рајског сјеме преумилно.

У олтару божанственог храма
 Ја ћу сркат' мирисе од смирене,
 И свемиром, куд се шири тама
 Прелетаћу кроз висе етирне.

Као птица из рајскога гн'језда
 Кад се к небу плаветноме вијне,
 У лазуру сусрест' ће ме зв'језда,
 Што ће чудном свјетлошћу да сијне.

О божице, чудотворном руком
 Вјечну искру запали у груди!
 Златна арфа да умилним збуком
 Успаване духове пробуди.

Низ океан мудрости погледни,
 Освјештано перо у њ умочи,
 Капљом скваси усне, језик жедни,
 Росом светом попрскај ми очи!

Нек ми небо буде лист хартије
 У оквиру седмобојне дуге,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Зубља зраке своје кад разлије,
 Да прелетим у миртове луге.
 Да се тамо у валима купа,
 Занешења дух да прозре тајне
 Од извора, гдје богиње скупа
 Поворове вјенце плету бајне.

Гдје свјештеник пали вјечну зубљу,
 И обзорје са њом дочекива,
 А серафим уз небеску трубљу
 Химне поје и кроз лазур плива.
 Као јелен на водама гора
 Источник ћу од мудрости пити,
 Дигнут пићем, као моћни ора'
 Васионом заносно се вिति.

Небо ће ми бити лист хартије
 У оквиру седмобојне дуге,
 Дух ће крилат свуда да се вије
 Изнад свијета ко' анђео туге.
 Ко' Јеремиј' тужни с развалина
 Уз лиру ћу плачне вिति збуке,
 Злобни свијет к мени пут висина
 Напериће стријеле и луке...

Тад стењање мог рањеног духа
 Срца њина не ће да растужи,
 Рука св'јета пакосна и глуха
 Чело ће ми трњем да окружи...
 Гдје се капи од отрови крију,
 „Пехар славе“ мени ће да нуди,
 Уста ће га до дна да испију,
 Разнијеће ватрене ми груди...

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

О божице, чудотворном руком
 Вјечну искру запали у груди!
 Златна арфа да умилним звуком
 Успаване духове пробуди.

Светли дани

— Маринко. —

мојој ОЛГИ.

I.

II.

Данас сам је довô
Из далеких страна —
Звезду среће моје,
Сунце мојих дана.

Ове собе мале,
Досад пуне таме,
Заблисташе дивно
Од светлости саме.

Анђеоски гласи
Сад по њима брује —
Црква вере моје
И љубави ту је.

У њу свако вече
Душа једна слеће,
Душа моје мајке,
Чувар наше среће.

Слегао се сав комшилуk,
Сав,
Ђувегија вратио се
Здрав,
И донео дивног цвећа
Сâд,
И у врт га засадио
Млад.
Тек што цветак замириса,
Тај,
Пробуди се шумица и
Гај,
И славуја заори се
Пој.
И домами сав комшилуk
Мој,
Па се слегô сав комшилуk
Сад,
Да поздрави диван цветак
Млад.

Djevojačke suze.

Grgo Petkovic — Stankovci.

Na kamenu sjedi
Dična djevojčica,
Niz lice teče,
Za suzom suzica...

Uz suzice kletva,
Velika se čuje;
Ružno ju je čuti:
Srce rasparuje!

U ničemu neće
Napretka imati;
Udes će ga hudi,
Do smrti gonati...

Teku suze nemilo,
Niz milotno lice
Na zemljici dubaju,
Rupu do rupice...

Na koga pane,
Teško ga tome:
Biti će proklet, —
U životu svome...

Bolje bi bilo,
Da ni rođen nije,
Jer nemilo suza
Djevojačka bije!

Још нешто као допуна о Бранку Радичевићу (извађено из породичних докумената).

Милош Мартиновић.

Бока Которска као српска насеобина је рађала знамените људе, који су својим радом користили народу бранећи све оно што је Србину нај светије било.

Међу те знамените и родољубне Бокеле спада и добро познати Никола Радичевић, стриц Бранков, преко којег а дознаде наша књижевност, одакле је била Бранкова породица по оцу, што су порицали на жалост неки наши књижевници наводећи, да се не зна по оцу, одакле је био родом и поријеклом.

Зато ми је намјера, да у нашем књижевном листу „Срђу“ унесем неколико црта из живота Бранка Радичевића, које ће, надам се, интересовати, кад се фактично докаже лоза Бранкова да је из Немањићеве Зете по оцу, као што се по матери доказује да је из Скопља.

Ево у кратко извода селидбе предака Бранкових из Зете у Црној Гори, гдје још има приличан број његове родбине.

Године 1732. зулум је турски превазилазио сваку границу људскога трпљења и страдања. Прадјед Бранков, Петар Радичевић, живио је у Подгорици и живио је о пушкарском занату. Имао је нешто својих винограда у Заносијерку, близу Дајбабске горе, гдје и данас постоје српски виногради. Турчин си-лан из Подгорице похара му виноград и тако му упропасти љетину. Петар се пожали својим пријатељима Бошку Поповићу и Захарији Лисичићу. Ови му савјетоваше да убије силеџију турскога, и да ће му они на руци бити, да с породицом умакне из Подгорице. Петар се доиста осмјели и на сами Илиндан 20. јула убије на Чепуркама код Подгорице два Турчина, и преко села Вуковаца, помоћу пријатеља утече у Црмницу, а отоле да би избјегао четличкој освети, пође у аустријски град Будву (Budua), гдје је као пушкар почео опет да врши свој занат и ту му се роде два сина, Андрија и Алекса — дјед Бранков.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Ова два брата, кад ступише у јавни живот, не моглоше живјети у Будви, јер су ту трпјели под притиском од тадашњег млетачког свештенства, које их нуђаше да пријеђу у римску вјеру, те зато и пођу у Котор (*Vesche di Cattaro*), гдје је више Срба у граду било. Андрија остане у Котору, а Алекса пође у Шибеник, гдје и тамо римски мисионери шираху пропаганду, ради чега остави и тај град и пође у Сарајево, гдје је живио о наслијеђеном од оца пушкарском занату. Одатле Андрија пријеђе у Славонију и настани се у Новом Саду, гдје стаде трговати, и ту му се роде два сина: Тодор, отац Бранков, и Стеван, који је за прве владе Књаза Михаила Обреновића у Србији био министар иностраних дјела, о коме у својој историји Срба напомиње Леополд Ранке да је „Аустријски Срб“.

Родитељи Бранкови, осим Бранка, имали су још двоје дјеце и то Стевана, који је био годину старији од Бранка и Амалију, која је била седам година старија од Бранка.

Ово је дакле поријекло Бранково и његовог прадједа Петра.

Андрији, другом сину Петрову, што је у Котору остао, родио се син Петар, а Петар је родио поменутог грађаина которског Ника Радичевића, чијим се биљешкама из породичног записника у овој допуни служимо.

Петар, син Андријин, живио је дуго у Котору и имао је три кћери и четири сина. Кћери је удао једну за Јова Јакшића т. ј. Ану, а Анђу за Крста Пешикана, и Ану за Сима Велаша, све у Боки Которској. Синови су му се звали Илија, који је био поморски капетан на аустријској фрегати „*Sovrano*“, а друти му је брат био Јово, капетан на броду „*Sveti Spiridon*“, а Нико био је газда и први грађанин у Котору, чије се име са великим пијететом и данас у грађанству спомиње.

Ово су дакле два огранка, који потјечу од Бранкова прадједа Петра Радичевића, о чему је написао лијепу расправу професор Нико Иванковић из Котора, који је рукопис још непечатан у рукама госпође Марије Мартиновићеве у Баицама.

Родбина Бранкова — кућа Радичевића — није изумрла, него у Зети — Црној Гори има још до нетнаест домова, који, и ако нијесу богати, али су опет сви честити Срби и стоје као домобранци на бранику јуначке слободе у Зети према Тузима и Арбанашкој главици, који уза Зећане први ускачу у обрану миле

им домовине. О овим истим Радичевићима и у Подгорици пише Карловачки Одбор за подизање Бранкова споменика, под именом Протопопа Јована Бороте, 1. марта 1884. године ово :

„Србија нам је дала препородиоца народне нам књижевности „а питома Зета, вазда сјајни алем Српске круне, засијну у књижевности као прави алем духом врлог свог потомка, духом „Бранка Радичевића.“

Са овом изјавом карловачког Одбора, хтјело се потврдити оно „р о д о с л о в љ е“, које је Бранку са Цетиња изнешено и то баш онда, кад сви Срби преко Дунава нијесу ништа знали, с очеве стране, о поријеклу Бранкову, него су поводом ове изјаве са Цетиња порицали и тек почели нагађати, као н. пр. Ристо Михаиловић из Вуковара, кад говори „чини ми се да је Бранко сахрањен 19. јуна 1853.“ и чини му се да отац Бранков — Тодор није имао брата Стевана, министра српскога. Па и Александар Сандић погрешно говори „да је Бранков отац негдје из Петроварадинске пуковније,“ па и сам Светислав Вуловић, Радивој Врховац и Ст. Станојевић из Соко-бање Алексиначког окружја у „Јавору“ и „Бранкову колу“, размињују се са површним претпоставкама одакле је био отац Бранков, стављајућ да се не зна одакле је био родом и поријеклом, што је са Цетиња фактично доказато, као што то тврди и наш српски књижевник Драгутин Ј. Илић у Љетопису матице српске од године 1885. књига 141.

Петар Петровић Његош, Владика и Господар Црне Горе, знао је да је родбина Бранкова из Зете, па му је зато и спјевао ове стихове :

Пјевче драги, Србе врли!
Искро жива ћачког круга
Нек Аполо тебе грли,
Нека Орфеј тражи друга.

У вилимском пјеваш колу!
Као славуј у сред луга,
Тебе за род пјесма грли
Као небо вјита дуга.

Ајде роде колу амо!
Да јуначки попјевамо —
Глас нек јечи, нек се чује,
Нек цркају љуте гђе!

Бранкове су груди биле пуне духа за свој род, и својом патриотском пјесмом за јединство подгријавао је млађане груди миле му Србадије, зато му је још за живота толики пијетет и одавао, и он ће остати вазда на српском парнасу „пјесник омладинског срца“.

Бранко и Ђуро Даничић били су другови у Бечу, те је Бранко први почео да ствара Српску умјетничку лирику по начелу Вукова правописа, те се фактично може рећи: да баш од њега почиње права Српска књижевност, и ко би желио питати о значају Бранкових пјесама тај нека прочита дивну студију књижевника нашег г. Светислава Вуловића, коју је овај написао као прилог историји Српске књижевности.*

* Што се пак личности Бранкове тиче, њега је нај вјерније оцртала Мина кћер Вука Караџића, која Бранка у лицу вјерно онако представља, какав је доиста и био. Шта више приказује његову нарав, ношњу одјеће, и покрет у друштву. Она каже: „Овога је вила посинила, па сада иде по земљи, гдје му мјеста није, да тек пјева и друге весели, јер на њега туга и невоља земаљска не може починути. По опису и сликању Мине Вукомановића нај вјернија је Бранкова слика она, што је у профилу израбена код „Marquart in Leipzig“ на дрворезу Р. Анџића, а свака друга слика данас која се буде удешавала, бити ће удаљена од праве прилике Бранкове. Идеализовања у слици Бранковој не смије бити, кад га је Мина Вукомановић лично сваки дан очима гледала и вјерно описала, а ту слику потврђује у својим цртежима и наш пјесник Змај Јонан Јовановић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Pavle Jovanović, srpski književnik i političar.

0 stotoj obljetnici njegova rođenja, 1808—1908.

Teško je naći čovjeka, koji bi cijeloga svoga vijeka predano služio svome pozivu, čiji bi život i rãd predstavljao jednu sliku, te bi mogla biti ugled za docnija pokoljenja. S toga, kad naidemo na takav uzor, on se pred našim očima jako uzdiže, njega svak cijeni i poštuje. Rãd i život *Pavla Jovanovića* advokata — književnika daje nam jednu takvu sliku.

„*Pavle Jovanović*“ — rodio se na Preobraženje dana 6. avgusta 1808. god. u Vukovaru — Srijemu od oca *Stevana*, majstora abadžije i matere *Ane* kéeri negdašnjeg prote vukovarskoga *Ignjatovića*, a ses re negdašnjega velikoga fiškala srijemske županije advokata *Marka Ignjatovića*. Po svršenoj srpskoj školi i gimnazijalnom prvom razredu u mjestu svoga rođenja, izuči u *Osijeku* drugi, treći i četvrti gimnaz. razred god. 1822-1824., zatim god. 1825. u *Kaloči* peti gim. razred, a god. 1826. u *Pečuhu* šesti gimnaz. razred sve sa odličnim uspjehom. Godine 1827. slušao je filozofiju u *segedinskom* liceju zajedno sa vladikom *Arsenijem Stojkovićem*, izabranim patrijarhom srpskim, gdje je između 166 đaka bio *prvi* odlikaš, a g. 1828. svrši drugu godinu filozofije na evangeličkom liceju u *Mezeberinu*, gdje mu je čuveni *Adam Benke*, Slovak, profesorom bio. Za tim ode g. 1829. u *Sarošpotok*, gdje na reformatskome kolegiju pod glasovitim profesorom *Aleksandrom Kevijom* izuči pravne i državoslovne nauke. Iza toga god. se 1830. vježbao kod advokata i književnika *Teodora Pavlovića* u *Pešti*, gdje 26 Juna 1831. kod mađar. kralj. table položi odlikom advokatsku cenzuru i postade advokatom u 23-ćoj godini svoga života.

Iste godine 1831. tražio je s našim čuvenim publicistom *Teodorom Pavlovićem* kod mađar. vlade dopust da izdaju „*Srpske Novine*“, što su sretno i postigli; na istim novinama radio je kao glavni saradnik. Pod vladikom gornjokarlovačkim *Evgenijem Jovanovićem* bješe vladčin i konsistorijalni sekretar u

Plaškom, a god. 1843. dana 14. oktobra oženi se sa *Marijom Domparića*, kćeri građanina i trgovca novosadskoga Jovana Domparića, s kojom izrodi sedmero djece, od kojih su živi sin *Milan*, akademik i književnik i dvije kćeri *Hermína Lučić* i *Draginja Jovičić*. Godine 1819. kad je đakovarski i srijemski vladika *Mirko Rafaj* pohodio *Vukovar*, bude u njegovu počast spisana od fra *Grge Čevapovića* srpskim jezikom igrokaz: „*Josip, sin Jakoba Patrijarha*“, — prikazan od samih vukovarskih đaka, koji su tada u franjevačkom manastiru polazili privatni tečaj za gimnaziju. U tom igrokazu odglumio je ulogu patrijarha *Pavle Jovanović*, još tada kao đače prve latinske škole od deset godinâ, na opšte zadovoljstvo cijelog vukovarskog opštinstva.

Uvjeren da će narod najsrećnije i najlakše dokučiti blagodatne svrhe obrazovanosti, budu li mu nauči, zakoni i državne nastave udešene pram njegovoj éudi, pram njegovom načinu mišljenja, a i s obzirom na njegove slabosti, bješe se u doba svoga *dobroga znanca*, *Vuka Karadžića*, svojski dao na sabiranje toga, što bi nam tu éud, to mišljenje i te slabosti predstavilo kao u živoj slici; njegovo se djelovanje slagalo s onim srpske đike *Vuka Karadžića*; onog dragocjenoga narodnoga blaga, — riječi i umotvorine narodne živo kupljaše *Pavle Jovanović* zajedno sa našim *Vukom*, koga je on na putu sve do Dubrovnika pratio i bio mu *desna ruka* u skupljanju narodnoga blaga, kako o tome pored ostalog govoraše tada jedan dopisnik u *Gajevim „Narodnim Novinama:*“ i da je „u Zagreb prispio *Vuk Karadžić*, koga prati *Pavle Jovanović* advokat, žarki rodoljub u poslu kupljenja narodnoga blaga;“ a poznavao se vrlo dobro sa dubrovčaninom *Medom Pucićem*, s kim je do smrti njegove u dopisivanju stajao, — i sa našim *Simom Milutinovićem Sarajlijom* kojega „*Srbijanku*“ je u prste razumijevao; sa bivšim srpskim regentom, svojim vukovarcem, *Jovanom Gavrilovićem*, koji, dok je još bio u *Vukovaru*, često i rado se s njime disputovao o *Kantovoj* filozofiji, koju je skroz poznavao i obožavao.

Rád *Pavla Jovanovića* dijeli se u dva razdoblja; prvo ide od god. 1842. do g. 1848.; drugo od g. 1848. u naprijed. U prvom razdoblju *P. Jovanović* se bavi lijepom knjigom; u drugom u opšte pravnim i državnoznanstvenim raspravama, a na pose političkim dnevnim pitanjima.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Njegov biograf piše o tome: „U prvom razdoblju piše *Pavle Jovanović* u *Dimitrija Jovanovića* „Peštansko-budimskoj Skoroteči“. Svi njegovi beletristični radovi napisani su *čistim* i *glatkim* slogom, a zanimljive su svojim sadržajem. Cilj im je *eminentno* moralan i patriotičan. Tendencija im je ne samo da budu čitaocu od zabave, nego da ga i pouče, da mu sree uzgoje, da učine dobrim čovjekom i Srbinom rodoljubom, da ga u vrlinama kao Srbina učvrste. U drugom razdoblju započe raspravljati državna pitanja, tada na dnevnom redu, i to u „*beogradskim Srpskim Novinama*“ uređivanim od *M. Popovića* i *Joše Ignjatovića*, u *dra: Save Jovanovića* „*Pozorniku*“, zatim „*Srpskom Dnevniku*“ i „*Srbobranu*“, u kojima se najviše borio za *Srpsku Vojvodinu*, te pretresao god. 1864. i 1865. prijedloge srpskoga narodnoga sabora-sinoda, a kad je naš prvak *Miletić* pokrenuo „*Zastavu*“, u istoj je raspravljao državopravna pitanja Trojedine kraljevine, te su se članci i rasprave njegove rado i pomno čitale i od svih tadanjih povremenih listová hrvatskih: „*Narodnih Novina*“, „*Domovine*“, „*Pozora*“ željno bili prešampavani. U svim ovim njegovim radovima *Pavle Jovanović* se odlikuje prostranim i temeljnim znanjem, neodvisnim sudom i jasnim, razgovjetnim raspravljanjem predmeta; bio je izvrstan srpski rodoljub, te je kao takav i trpio bez hvastanja i hvalisanja. Svim narodnim listovima, od početka ustavnog doba, — bješe vjeran prijatelj i dragocjen pomagač. Njegovi članci, rasprave i radovi bili su pravi ures naših neodvisnih listova“.

Službenik pravde, kakvoga je rijetko naći, Srbin kakvoga rijetko majka rada! Kao advokat, propovjednik pravde — radio je 62 godine neprekidno uzorito, revno i savjestno ne tražeći nikada od svojih stranaka velikoga honorara; nagrada mu bješe jedino ta, kada im je samo mogao biti obrana i ruka pomoći, on se je odlikovao kao odličan advokat, kao takav bio je on odlikovan još za vrijeme staroga državnoga ustava prije 1848. g., zatim pod apsolutnom *Bahovom* vladavinom i napokon pod novijom ustavnom vladom 1860. g.; bio je jedan od najvrijednijih *urbarijalista* i skoro svima gornjosrijemskim opštinama srećno i korisno dokončao *urbarske parnice*“, i tim advokat *Pavle Jovanović* jako je odvajao od svojih drugova u na-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
rodnoj dužnosti. Koliko se uzdizao svojom službom advokatskom, vidi se iz toga, što ga zвахu „narodnim brigovodom“. Razumijevao je potpuno svoj poziv. Nije običan advokat koji samo zna zakone i vodi parnice, ne, on je bio pored toga „pravi brigovoda“ i borac naroda svoga, učitelj i zaštitnik srpskoga plemena. Svaki Srbin koji je imao kakvu tugu na sudu, kome treba savjeta, ma kakve bilo pomoći, išao je svome Pavlu, jer zna da će u njemu naći iskrenoga branioca, u koga je vjerovao da će naći utjehe, pouke i pomoći.

Ali uvaženost i poštovanje Pavla Jovanovića nije samo zbog njegove besprekidne službe kao advokata, ne, on je kao što prije rekosmo, Srbin kakvoga majka rijetko rada. U njegovim grudima bješe prevelika ljubav prema Slobodi Srbinovoj; on bješe žestok protivnik negdašnjih spahilukâ. U vremenu, kada su svi naši krajevi stenjali pod spahijskim jarmom, — Pavle advokat nije se nikada oglušio prema patnji svoga naroda. Svojom razboritošću i politikom među spahijama, vazda je mogao da sačuva svoj narod od spahijinskoga gonjenja i tirjanstva, jer je među samim spahijama bio osobito cijenjen i uvažavan i da nije ništa drugo uradio, nego samo što je ovo, bilo bi dovoljno da se nazove znamenitim Srbinom.

Ali i u pokretu 1848. god. igrao je znatnu ulogu kao narodni izaslanik u odboru, pa je ugovarao savez narodne obrane sa banom Jelačićem; pri tome kada je trebalo opasnosti u oči pogledati, nije ništa prezao od opasnosti, čim je kuenuo čas narodnoga ustanka g. 1848., bješe on prvi koji se prihvatio oružja protiv Madžarâ; njegovo junaštvo zadavalo je Madžarima strah, ali u isto vrijeme i uvaženje.“

Isti ga biograf ovako opisuje: „Dika srijemskih advokata, publicista i književnik, žarki rodoljub naroda srpskoga, nada sve od glave do pete pošten, čestit i dobar Srbin koji je svakomu istinu u brk govorio, čovjek od jednog komada, te stroga istina, da je kao suprug i otac, kao kolega i prijatelj bio pravi uzor. Duša mu bješe plemenita u pravom smislu riječi; njegovo biće ne bješe pristupačno ničemu, što nije bilo strogo, pošteno, dobro, lijepo i uzvišeno, sree mu nije kucalo nego jednim osjećajem, osjećajem dobrote i ljubavi; nije radio, nije zborio, nego po svome osvjedočenju, a njegovo osvjedoče-

nje bješe uvijek osvjedočenje čovjeka poštena, dobra i čestita: značaj mu bješe čist, svijetao kao kristao. Nu ne bješe samo uman i učen, ne bješe samo rodoljub, ne bješe samo revan, savjestan, pošten i značajan, — bio je i skroman. Sa tolikim lijepim svojstvima i vrlinama spajao je i skromnost sa koje su njegove vrline novim sjajem sjale.

„Pregolem je to gubitak za naš narod i zemlju u ovo doba teških iskušaja. Prema mnogim je on i od više mnogo uradio, te za ovakova vrlo djela, već učinjena, hvala mu vječita, isto tako kao što nek mu je i vječita uspomena. S ovih vrlina, što ozgor spomenusmo, sjaju Pavla Jovanovića radnje zrakama, koje će svijetliti i budućim naraštajima; sadašnjima svijetli Pavle Jovanović i svojim rodoljubnim vrlinama. Srbin bješe, al kad ono pisaše: „da je narodu sav svoj život i slabu pomoć posvetio,“ ne odbijaše onih, koji se u narodu Hrvatima nazivlju, nego rad bješe Srbe i Hrvate sastaviti jednom vezom ljubavi; s toga iz prave ljubavi k svojemu prijatelju Hrvat u k poduzeću namijenjenu kako Srbima tako Hrvatima šiljaše često svojih prelijepih radová u listove hrvatske. Pravi rodoljubi hrvatski i srpski, sved će ga sjećati harnim srcem a tim harnijim, što je on bio dobrotvornik pored toga, što je — kako on sam reče: „proveo život mučen.“

Duh njegov živjeće do vijeka; on već bere nagradu, namijenjenu pravednicima, živjeće mu uspomena i ime njegovo u djelima njegovim, u sreću naroda, u suzama otadžbine njegove, u uspomeni onoga, što nigda ne umire — njegovih vrlinâ, a kad je tako, tad imao se rašta i roditi.

Pavle Jovanović umro je u Vukovaru u domu svome baš u zoru 14. aprila 1892. g., u 85. godini svoga vrijednoga i plodnoga života, a u 62. godini svoga naj uzornijega advokatskoga i književnoga rada, a 15. dana istoga mjeseca sahranjen je naj svečanije, kako priliči njegovome položaju, na vukovarskome srpskome pravoslavnome groblju u porodičnoj grobnici.

Nek je dosta na ovome mjestu rečeno o njemu koji sada zauzima mjesto u uspomenama naroda i u istoriji srpskoj: biografija njegova potvrditi će sve ovo što rekosmo, a i popuniti, što moradosmo ovdje ispustiti. Želio sam o 100. obljetnici njegova rođenja samo nekoliko riječi posvetiti spomenu skromnoga čovjeka, Srbina književnika, žarkoga rodoljuba i velikoga narodnoga pregooca koji zaslužuje da mu ime ostane u prijatnoj uspomeni dobrih, poštenih i znamenitih ljudi.

Slava Pavlu Jovanoviću
srpskom književniku i političaru!

ПОЗОРИШТЕ У СРБИЈИ. *

А. Камењец Безојева.

С руског В.

I.

Оцем српског позоришта сматра се Јоаким Вујић, познати списатељ и путник. Први драмски покушаји односе се на 1835. год. Србија, будући постојано у борби, или са спољашњим непријатељима — Византијом, Турском, и другим, или са „унутрашњим“, била је више заузета биткама и устанцима, него ли умјетношћу. У осталом у почетку прошлог стољећа, српска је књижевност имала своје даровите списатеље, као: Јована Рајића, Доситеја Обрадовића и друге.

Замисао Јоакима Вујића имала је политичку подлогу — пробудити српску народну свијест. Прве представе давале су искључиво за вишу публику при двору. Сам кнез Милош Обреновић узимао је учешћа у њима: знало му се и мјесто на сцени, одакле је он са турским чибуком и кафом гледао представе. Међу чиновима исти глумци морали су забављати кнеза пјевањем.

Од 1836. г. до 1839. и те се представе обуставише; с политичких незгода и куге, Србији не бијаше до позоришта.

Кад дође на пријестоље брат Милошев, Михаило, који је волио литературу и умјестност, позоришне се представе опет успоставише. Сва одабранија српска младеж учествовала је у њима. Приказивана је понајвише хисторијска драма; 1842. г. позориште прекида поново свој рад, пошто народна странка иждене кнеза Михаила у аустријске крајеве.

Иако је први рад српског позоришта био без системе и несрећан, ипак његов зачетник Јоаким Вујић, Србин, рођен у Баји (на Дунаву), васпитан у Пресбургу (Пожуну у Угарској) учи-

* Преносимо овај чланак из петроградског листа „Театр и Искусство“ („Позориште и Умјетност“), из бр. 42. 1906 г. Мило би нам било да примимо и са стране самих српских писаца чланак о предмету. Ур.

тељ, даде српском позоришту западно-европски правац, кога се оно и сада држи.

1847. године у Београду се појави држбина српских глумца из Угарске и не гледајући на отварање полиције даваше понајвише народне комедије: "Бој на Кобору", "Халук", "Црква Равањца", "Краљевић Марко и Вила". У исто то вријеме и први је пут отпјевана патриотска српска пјесма: "Устај, устај Србију, узми пушку и свободу". Та српска маршеваза одушевљива је младеж, за коју је позориште било мјесто састајанака и демонстрација. Тако се радило до 1849. године — године револуције у Угарској, гдје сви глумци поше у доброволце.

Послије угарске буне и сама српска влада дође у сусрет народној жељи за својим позориштем и даде 2000 дуката (20.000 Круна) за позоришну зграду. А народ од своје стране сакупи одједном 34.000 рубаља.

Кад се зидала зграда за позориште, представе су се давале у бараци-бачи, гдје су биле ложе и партер, те се плаћало од 6 руба. до 15 коп. На вече је падало од 25 до 200 руба. Мјесечна плата глумцима бијаше 8-26 руба. нај више. Грађанство је и овдје пружио помоћ, даривало је одијела и натјецало се у глумачку глумачку. Кнез Михаило Обреновић (син Милошев) симпатично се одазвао идеји о народном позоришту и дао потпору од 24.000 руба. а влада му дојавила грађевини материјал.

Министарство народне просвјете познати за костиме и декорације око 42.000 р. На тај начин позориште заједно са буџетом и библиотеком стајало је 413.000 франака.

"Српско народно позориште" би отворено 30. октобра 1869. г. а да се пробуди занимање за позориште и у унутрашњости земље, биоратска се дружина развије и по другим градовима на путовања. Било је покушаја и за оснивање позоришне школе, али се није успјело.

Репертоар прве сезоне 1869. г. састојао је понајвише из преведених комада. Давани су класици: Шекспир, Шилер, Мољер, Публика је много више вољела комедију него ли драму и трагедију, али глумци су тежили к трагедији и играти су неприродно, високим тоном. Преваљивала је груба декламација. Даваше биоратско позориште је самостална, аутономна установа.

Фактички њом управља „српско драматско друштво“, али је ипак подчињено контроли министарства народне просвјете.

„Драматско друштво“ сакупља чланове, изабере благајника или управитеља, затим из своје средине збор од тројице пуномоћника и нај послѣје режисера-драматурга, чија је дужност изабирати комаде за репертоар, преводити са страних језика, оцјењивати приправљене за репертоар домаће комаде и само постављање комада. Пошто је дужност драматурга врло опсежна и одговорна, она се понајвише даје списатељу са специјалним знањем позоришног рада.

Такови драматурзи су били: Јован Ђорђевић, Георгије Малетић, Милан Грог и познати и обљубљени код Срба списатељ Бранислав Нушић. Нушић је посјетио нај боља европска позоришта, а међу њима и наша петроградска, за изучавање и уређење позоришне дјелатности. Управа позоришта уређена је законом од 10. октобра 1870. г.

Као што сам горе споменула, српско позориште је васпитано на старој западно-европској литератури; са запада узимљу глумци и примјере за испуњавање својих улога, али на жалост немају ни оне дубине ни технике, а задовољавају се само спољашношћу: декламацијом, позом, гестикулациом, што у драмским моментима изазива подсмјех. Од талентираних словенских умјетника, који су се у више пута амо навраћали, београдско позориште није извукло никакве користи, осим повишења улазница за вријеме њиховог гостовања.

Ако српски умјетници свакако мисле ићи трагом западних примјера, зашто се онда не угледају на глумице берлинског краљевског „*Schauspielhaus-a*“, а погледају приказивање бар њиховог „*Goldfische*“! Или, може бити, српски глумци немају времена за рад око позоришта, јер су и сувише заузети политиком и личним препиркама.

Ето, напримјер, једног неспоразума посљедних дана. У јануару мјесецу глумци су на својој сједници примили резолуцију, да се упутѣ управи некокико захтјева и то: да се постарају о каси за пензије, да се побољша материјално стање, да се подигне положај оних људи, који су на управи, и осим тога да се драматург изабера између истих глумаца. Управа пристане на све, осим посљедње тачке и посла ствар на Министарство. Тада

Дружина се састоји из 49 лица, од којих су 27 женских и 22 мушких. Нај виша је мјесечна плата 402 дина. (премјер Г. Та-вриловић), а нај мања 40 дина. За мјесечну плату свима плу-цима троши се 11.000 д. Држава даје припомоћ од 38.000, а град од 10.000. Краљ даје 6.000; то је у све 54.000 припомоћи на годину, што не покрива ни половину умјетничког хонорара или $\frac{1}{4}$ свих расхода за позориште. 1905-06 г. од 237 представа са-мо је 43 пута приказивана оригинална Српска драма списатеља: Војновића, Веселиновића, Нушића, Недећа, Костића, Поповића, Чоровића. Већина српских писаца даје историјске комаде, а по-највише херојске драме. Изузетак чини Нушић, који је први по-чео писати комедије из савременог српског друштва.

"	1897- 98	"	220
"	1898- 99	"	249
"	1899-900	"	242
"	1900-901	"	241
"	1901-902	"	267
"	1902-903	"	266
"	1903-904	"	260
"	1904-905	"	216
"	1905-906	"	237
"		"	130.978
"		"	109.242
"		"	129.071
"		"	125.780
"		"	127.066
"		"	118.782
"		"	128.494
"		"	107.912
"		"	93.548

У 1896- 97 г. 246 представа дало је 101.566 динара

Ето таблице укупног прихода за посљедних десет година у ликама могућан миран, умјетнички рад?

Управа се пак мијења готово сваке године. Зар је у таким при-којој политичкој страни припадају. Превећ је код њих политике, не према томе, како исти извађају своју улогу, већ према томе, извор за опорчење публике. Оне одобравају и увијекде глумица Беградска галерија, као и један дво партира, постојани су сад ствар тако налази.

Управа је приказала молбу за оставку, министар је није примио, али је управа остала при оставци. Чини ми се, да се и кад су приказивали комад Горкога "На дну живота".

Управа је приказивала молбу за оставку, министар је није примио, али је управа остала при оставци. Чини ми се, да се и кад су приказивали комад Горкога "На дну живота".

Управа је приказивала молбу за оставку, министар је није примио, али је управа остала при оставци. Чини ми се, да се и кад су приказивали комад Горкога "На дну живота".

Комада у пријеводу давано је 124, од којих су: француских 62, њемачких 20, енглеских 9 (Шекспир), руских 8 (Толстој „Воскресење“ с француског, Горки и Крилов, талијанских 5, шпанолских 4, мађарских и пољских по 2, затим по 1 чешки, словенарки, бугарски, румунски, холандешки, грчки и латински.

За нај бољи оригинални српски комад „драматско друштво“ даје слиједеће награде: прва, 75⁰/₀ првог цјелокупног прихода, а друга 50⁰/₀ првог и 1⁰/₀ другог прихода. Комад, који с особитих разлога има нај већи успјех, добија читав први приход и за трајања цијеле сезоне 25⁰/₀ од сваког појединог прихода. Давали су и оперету, али није успјела и зато је дигнута из репертоара.

Осим краљевског народног позоришта у Београду има у Србији и других приватних дружина, којима је сврха давати представе за Србе, који живе у Аустро-угарској. Али те дружине ондје треба да се боре против разних становитих неприлика, које прате све што је српско и због тога задаћа ових дружина није баш нај лакша. Сачињавати је могу само људи лојални а репертоар њихов пролази кроз цензуру. Репертоар је исти као и онај у Београду а приказују и сувише индијански комад „Сакунтала“. Немогућно је са умјетничког гледишта говорити о том приказивању.*

* О њима ћемо донијети други чланак исте Госпође Списатељице.

Dalmatinski iseljenici.

U lueli brod se otisnu od kraja,
Biele se rupci i "s Bogom" se čuje,
Na kraju jošte neki suze brišu,A onda pjesma s broda odjekuje,

Te no se gubi sve više i više,

Dok malo zatim ne čuješ glasa;

Zakrenu brod i iseznuo oku,

Pruguri brzo sred morskih talasa.

Za njime pjesna glogode u biesu,

A o bokove valovi mu biju;

I juri napried, kao neman grozna,

Dok ergonom dima konturi se viju.

I mrak se gusti, na pučinu spusti

I obalu je već sakrio oku;

Sve šuti, samo stroj na brodu hlapče,

Ko da bol diše tesku i duboku.

Na palubi se ugasise svijede

I tih sanak putnici već sniju;

Pod provom jošte, zizak svjetla sieva

A pod njim budne erne oči bdiju.

Tu čili momci poređani leže

I mnogom srce od zle slutnje trne;

Na malen kovčeg naslonili glave,

Ispod njih ruke prekrizili erne.

Ko robije pustio ne pomisli stoji,

Sa mislih teskih usnut im se neće.

"Graf Wurmbrand" vodi dalmatinskog sina
I juri dalje i sve napried kreće.

O kamo hrliš dalmatinče vrli,
Ponosni sine ovih liepih strana,
Da tugjoj zemlji u njedarje padeš
U pustoj snazi mladenačkih dana?

Ledeno to je, o moj brate, krilo,
Jer pod njim sree majčino ne bije,
Ostani ovdje, kod svojega doma,
Nad njime liepo južno sunce sije.

Opustjeti će naša zemlja draga
A očevina prosut će se tvoja;
Oj ostan' ovdje, tam' ljubavi nije,
Jer tugja majka nije kao svoja.

Zalijevaj znojem djedovinu milu
I s manjim uz nju zadovoljan budi;
Varava to je nada, što te mami,
I obilje ti zlatnog novca nudi.

Ne idi brate, sa rogjene grude,
Jer možda, nećeš vidjeti je više;
Ako ti kaže, da ćeš bogat biti
I tugja majka, da ti sreću piše.

O teške jade kušati ćeš tamo,
Za pregršt zlata, što ćeš možda steći,
A ako samrt ugrabi te prieka,
Ni u grob erni, ne ćeš mirno leći.

Ostani ovdje kod ognjišta svoga
I tugjoj zemlji, moj brate, ne hiti,
Ovdje su tvoji grijali se djedi,
Pa i tebi će ovdje toplo biti!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
У
Н
И
В
Е
Р
С
Т
Е
Т
А

ОУЧЕНЕ И ПРИКАЗИ. — ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Grammatica della lingua croato-serba di Giovanni Andrović. Utrco Hoepfii — Milano — 1908. (Mannali Hoepfii. 380—381) Ojgna 3 lire.

Jeru.

Poslije predgovora, gdje se iznose razlozi s kojih i nacela po kojim je i ova grammatika sastavljena, samo je djelo razdi-
jeljeno na četiri dijela (fonetika, morfologija, leksički nizovi i
antologija. — Mi mislimo, da su se treći i četvrti dio mogli
stopiti u jedan, toliko lakše, što u četvrtom dijelu poslije an-
tologije dolazi opet mali leksik. — No to nije nikakva šteta;
veća je šteta, što je sintaksa sasvim izostavljena) razdijeljena
opet u poglavja i paragrafe.

Što nam se najvećma mili u ovoj knjizi, to su praktične
vježbe, kojih ima dosta i zgodnih poslije — može se reći —
svakoga paragrafa. One će — uvjereni smo — u velike olakotiti
posao Talijanac, koji želi da nauči srpski jezik. Zato bismo bas
i željeli, da antologija bude obilnija. (Sada ima samo sedam
stiva, četiri u prozi a tri u stihovima, koja ne zapremaju ni
punih pet stranica (258—262)), a nadasve komadima iz na-
rodnih umotvorina, jer su ove zbilja "notevoli... per la leggia-
dria e precisione di lingua, con cui sono esposte" (str. 253).

Manje nas zadovoljava teorijski dio ove grammatike, jer sa-
država tamo i amo po gdje koje protivuviše pa i neistnosti
i pogrešaka, za koje se ne može reći, da su prosto štamparske,
a štamparskih pak ima sva sila bozja osobito u akcentuacije
i bilježenju kvantitati, toliko da po našem uvjerenju sčasе biti
mного bolje ispusiti cijelu teoriju kvantitati i akcentuacije i
samo bilježiti na svakoj riječi jednim istim openitim znakom
(oštrim akcentom na pr.) slog na koji pada glas.

To u ostalom ne znači, da ova grammatika nije dobra; ona
je u glavnom tačna i pravilna, a drukčije ne može ni biti kod
jedne knjige, koja — kako ova — ide za stopama grammatike
jednoga Pera Budmani, te je možemo samo toplo preporučiti
Talijanacima, stavljajući s druge strane na srce gosp. Androviću,
kad priredi drugo izdanje, da ispravi pogreške.

† Dr. VALTASAR BOGIŠIĆ

Ovog Velikana i Dike našeg srpskog i hrvatskog naroda, ovog čovjeka neumornog rada i ogromnog znanja, koji je odvojio na polju slovenske pravne znanosti i etnografije, državnika i književnika, strastvenog sakupljača rijetkih djela, rukopisa i pjesama, novaca i umjetničko-historičkih rjetkosti, ovog Gorostasa Uma i Rada nema više! Kad je hotio da s poremećena zdravlja traži sebi lijeka u rodnom kraju, nemila Ga smrt pokosi na Rijeci u petak 24. aprila ove godine!

Njega žali ne samo Srpstvo i Hrvatstvo, koje je on svojim umom i radom proslavio, nego i cijelo Slovenstvo i cijeli učeni svijet, jer je kao Velikan bio štovan i u Slovenstvu i u tuđem svijetu!

Vječna Mu Pamet, i Vječna Mu Slava!

* * *

Valtasar Bogišić se rodio u Cavtatu kod Dubrovnika 1834. godine. Njegovi su stari bili porijeklom s Mreina, na granici Hercegovine, u Konavlima, gdje i sada ima više domova Bogišića.

Njegov otac umrije kao trgovac u Cavtatu ostavljajući nekoliko imetka i dvoje djece, muško i žensko.

Valtasar, kojega je otac bio uputio u trgovinu, iza očeve smrti riješi se, kad je već bio odmakao u godinama, da ide na nauke, jer je bila neodoljiva njegova čežnja za znanjem i 1856. godine ode u Mletke da svrši gimnazijalne nauke u liceju *sv. Katarine*, doenije liceju *Marco Foscarini* i tu položi ispit zrelosti. Zatim je učio kao pravnik u bečkoj universitatu; ali je učio i u Berlinu, Monakovu, Giessenu, Heidelbergu i Parizu. U tim školama slušao je i filozofiju, historiju i filogiju.

U Glessenu postane 1862. godine doktorom filozofije, u Beču 1864. god. doktorom prava, a 1869. g. počasnim doktorom državopravnih nauka odeske universitatu.

Godine 1863. imenovan je saradnikom u bečkoj pridvor-noj biblioteci.

Poslije mu dvije ruske universitatu pounidise profesorsku stolienu, ali on otkloni ovu sluzbu, kao što i 1866. otkloni predlozenu mu kandidaturu na mjesto poslanika u dalmatinski sabor s izgledom da ga biraju i kao poslanika za bečki parlament, jer nije hotio mijenjati nauenu karijeru sa politickom.

Godine 1868. poslajje ga becko ratno ministarstvo u vojnicku krajinu kao zemaljskog nadzornika i skolskog savjetnika banatske i srijemske vojnicke krajine, prije sa sjedistikem u Temisvaru, pa u Varazdinu. Poslije je pozvat u Beč kao član komisije za preuređenje pučkih skola eijele vojnicke krajine Banata, Hrvatske i Slavonije. Iza dovršenog posla, kad mu je 1869. g. bilo na vidu mjesto odsječnog šefa za bogoslovje i nastavu eijele krajine, otkloni dalju npravnu sluzbu; ali zato kad mu iste godine universitatu u Kijevu i Odesi pounidise katedru uporedne pravne historije slovenskih naroda, Bogisije izabra Odesu a otkloni varšavsku poundu, poslije ponovljen, kao i slinje dvije pounde zagrebačke universitatu.

U toliko požeše ga stizati časti, postane članom Akademijske Nauke u Biogradu, članom Akademije Znanosti i Umjetnosti u Zagrebu, dopisnikom *Institute de France* i mnogih drugih akademija i podijeljene su mu mnoge druge časti i odličja.

Godine 1872. na prijedlog knjaza Nikole I. Bogisije dobi carskim ukazom nalog da ide u Crnu Gornu zbog izrade gearskog zakonika za onu knezevinu. Otada je boravio u Parizu, kad nije njegova nazočnost bila potrebna u Crnoj Gori i radio je na kodifikaciji.

Godine 1877. za vrijeme ruskokoturskog rata pozvat je u Bugarsku kao član kancelarije za uređenje i upravu gradanskih posla buduće Bugarske pod knezom Cerkaskijem pri glavnom zapovjedništvu ruske vojske u Bugarskoj. Bogisije tada pod opsjednutom Plevnom sastavi spomenicu o uređenju sudske struke buduće knezevine. Ali ostavi Bugarsku i vrati se

u Pariz da preduzme opet svoj rad kodifikacije, te 1880. g. pred delegacijama državnog crnogorskog savjeta na Cetinju dođe do prvog čitanja njegovog „Imovnika“. Tako je nazvao Bogišić svoj građanski zakonik za Crnu Goru. Tom prilikom primi naslov i stepen pravog državnog savjetnika ruskog. Poslije drugog i trećeg čitanja na Cetinju, „Imovnik“ je proglašen 25. marta 1888. i stane na snagu 1. jula iste godine.

Ovog djela izašla su dva izdanja nominalno na Cetinju, ali je Bogišić napisao francuski svoje djelo, a preveo ga je drugi na srpski, uz sudjelovanje njegovo i drugih učenjaka. Izašao je i prijevod njemački od dvorskog savjetnika Šeka u Sarajevu. Ima i prijevod talijanski izraden od dvorskog savjetnika Martecchini-a, Dubrovčanina. O „Imovniku“ su učenjaci bili mnijenja, da je on posljednja i naj naprednija riječ pravne znanosti.

Za posao kodifikacije Bogišić je uživao dopust kao ruski profesor i kad se iza ovršena posla vrati u Rusiju, ponudena mu je katedra rimskog prava u Moskvi. Ali se on zahvali, i zatraži mirovinu, te je i dobi 1890. g. uz pridržanje svih činova i naslova.

Tada se povratu u Pariz, gdje je živio do prije svoje smrti. Ali 1893. primi se časti ministra pravde u Crnoj Gori i u toj je službi ostao do 1899. g. U posljednje doba bio je vrlo ozbiljan kandidat na mjesto kršćanskog nadzornika ili guvernera za Mačedoniju. On je bio i vitezom počasne legije u Francuskoj, koje je odlikovanje spojeno s osobitom vojničkom počasti pri sprovodu u Francuskoj.

U Bogišića uz umnu snagu bila je spojena i tjelesna čistoća do posljednjeg doba. Ali ove zime razboli se u Parizu od upale pluća. Preboli istina, ali ne oporavi svoga zdravlja; bježe mu ostala posljedica bolesti, što se opazalo na njegovu potištenu raspoloženju. Zato ostavi Pariz da dođe u svoj rodni kraj u Cavtat i Dubrovnik i da oporavi zdravlje. Iz Pariza stigne u Beč, gdje počine nekoliko dana, pak pođe na Rijeku, otkle u Opatiju, da se malo okrijepi. Ali budući preslab savjetovaše ga da se vrati u Rijeku. Tu pođe u sanatorij, gdje mu u srijedu 22. aprila pozli i pade kap na srce, te napokon zanjemi i izdahnu u petak 24. aprila u 74. g. svog života.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УНИВЕРЗИТЕТСКА

Ostavlja prilican imetak u novčanim vrijednostima, kuma, knjigama i drugim zbirkama i sestru udovicu. Testamenta nije mu se naslo. Bio je ipak napisao osnovu testamenta. Njegova sestra, kreposna i pametna gospoda, kojoj su svete bratske veze, regbi da je jedina nasljednica njegovog imanja.

Pogreb.

U srijedu u jutro oko 8^{1/2} časa, 29. aprila na brzof varenjači ugarsko-hrvatskog društva "Panonia" stigli su s Rijeke u Gruž mrtvi ostanci Dr. V. Bogišića, otkle su prevezeni u gradsku luku na varenjači "Gruž", odovle u Cavtat i lokalne varenjače "Gruž", "Cavtat" i "Vengšlav" dovedoše kasnije u Cavtat svu onu gospodu, društva, predstavnstva i muzike, te su imali učestvovati pogrebu. Kad je pred 11 časa stiglo mrtvo tijelo na "Gružu" u Cavtat, odmah bi ureden pogreb i u 11 časa tih povorka krene se u parohijalnu crkvu, gdje je bilo opjelo. Povorku su sastavljala mala školska djeca muška i ženska sa učiteljem i učiteljicom, predstavnstva svih srpskih i hrvatskih društava iz Dubrovnika i druga predstavnstva sa strane, srpsko Dubrovačko Radničko Društvo, korporativno sa banjacom i vijencem, srpska Dubrovačka Gradanska Muzika, Općinska Hrvatska Glazba, načelnik dubrovački Dr. P. Činčija sa zastupstvom dubrovačke općine, g. npravitelj kotarskog poglavarstva u Dubrovniku, namjesništveni savj. Skarić. Ovaj mali grad bio je ono jutro u crni, crni sagovi prozorima, fenjeri obloženi crninom, zastave na ladama u znak žalosti lepršale su na po stijega; po ulicama su bili priljubljeni prigodni sastavi.

Iza opijela povorka se sa 25 vijenaca iz crkve uputila na groblje, koje se nalazi na brežuljku sjevero-zapadno poviše Cavtata. Tu su se na groblju petorica oprostila s mrtvim ostacima našeg Velikana. Prvi je govorio g. Luko Kalatić u ime Cavtata, g. Raggiioni, brat slikara Bukovca, u ime "Zore", hr-vatskog društva, u Cavtatu, profesor A. Vučetić, urednik "Srda", kojemu je Bogišić bio saradnik. U ime srpske omladine govorio je g. Brkić, urednik "Srpske Zore" u Dubrovniku. Poslje-

dnji govorio je g. A. Bratić, koji je dopratio s Rijeke mrtve ostanke.

Zatim je lijes pušten u hladan grob a učesnici iz Dubrovnika se ukrešaše poslije jednog časa iza podne, da se vrate u Dubrovnik.

U subotu 2. maja stiže u Cavtat odaslanstvo sa Cetinja da položi vijence na grob Dr. Bogišića.

U ime N. K. V. Knjaza Nikole I. položio je vijenac knjažev adjutant Gospodin Popović. Na trakama bio je natpis: „Mojemu ministru pravde Veleučenom Dr. Valtasaru Bogišiću Knjaz Nikola.“

Za sudstvo crnogorsko položio je vijenac član velikog suda gosp. Dožić. Na ovome vijencu bio je natpis:

„Blagodarno Sudstvo Crnogorsko Dr. Valtasaru Bogišiću“.

Izaslanstvu se je pridružio g. Plamenac, ministar prosvjete i crkvenih djela kao zastupnik vlade.

Stiglo je mnoštvo telegrama sažaljenja sa svih strana.

Govori na groblju.

Govor prof. A. Vučetića, urednika „Srđa“.

Tužni Zbore! Štovana Gospodo! Mila Omladino!

Ueviljeni nenadnom smrti našeg Velikana, *Valtazara Bogišića*, okupili smo se oko njegova lijesa da mu odamo posljednju poštu, ne koliko je zaslužio, nego daj budi onaku, kakvu nam silno nameće njegovo džinovsko pregalaštvo.

Kao učenjak i književnik, kao srpski zakonša i slavenski državnik proslavio je širom svijeta sebe, milo Srpstvo, dubrovačku domaju, rodni Cavtat i Konavle, otkle su mu stari bili.

Inokosan je izvodio ono što u velikim državama tek okupljeni učenjaci mogu da urade, jer je bio pravi gorostas. U njega je bila divotna snaga uma, tjelesna čilost i žilavost volje. On je tako visoko odvojio, da mu se divio cio srpski i hrvatski narod, da je njegovo ime slavljeno preko granica Austro-Ugarske monarhije u Srbiji, u Crnoj Gori, u Bugarskoj, u Rusiji, u Italiji, u Francuskoj i po drugim državama.

Da ovakome Velikanu odamo poštu kakvu zaslujuje, treba, ljubljena Omladino, mila naša uzdanico, da mi stariji prikažemo tebi Valtazara Bogišića kao jedinstven ugled, za kojim

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

treba da ideš, da ti ga predstavimo kao sjašan primjer da se u

njeга нгедас.

Kao što је он бистро шватао узвишене идеале, еврсто ић
нотіо і неуморно радио да ић постігне, тако і ти, мила оmlадіно,
надати се оvdје пред нјеговим лјесом тм іdealіма і прегні
за рад. На тебі остаје Dubrovnik, којemu је овај Velіkan staru
slavu сагувао і подігао, прені се, оmlадіно, да својим радом
уздрзіш ову славу да не пропане.

Iza stotine naših velіkana prošlih vremena danas Valta-
zar Bogišić posjedni slazi u hladan grob. Nemoj, оmlадіно, да
s нјим саде u grob slava нјегове і tvoје домаје. Ovu домају
ti познаш, као što познаш і ovo Velіkanovo родно мјесто.

Staroslavni Epidavar, ubavi kraj, миловаје красне мајке
природе, овај ubavi kraj, gdje је stolovala starogrčka слобода,
te се pretopila u nov слободан муницип, razorena је при сеоби
naroda, ali оvdје novу демократију sobom donese naše племе,
u којој svak слободно radi.

Tada се стара pitavska слобода закioni на ирдни pod
Srđem gdje і она Ljepotica прми srpske кісене сватове, те
odonle зилавости нашега племена за вијекове оправљаје своје
sokolove на све стране svijeta. Један од іћ sokolova нашега
doba, који је lebdio по свим крајевима, gdje се srpska і hrva-
tska рјісјет govori, і letio і u даље крајеve, бјесе наш Valtazar
Bogišić.

Nije он гazio по енјилу блату strančarskih задјевца, нје
plاندovao і буціо празним тразана, nego је неуморно радио і
уціо u самoci своје собе, трудо і данју і негу да постигне
узвишене идеале. Kad би прву сврћу postігао, за другом би ішао
једнаком уstrajности.

Vјeran svome porјекlu і osvјedоčenju, prekaliјenu трудом
і науком, он као zakonошa crnogorski нје unio u zakone tu-
de smušene misli, nego је u нјић pretopio naše srpske обіцаје і
наше srpsko право і doђerao је рад do take savršenosti, да mu
se strane zakonошe диве. Као knjіzevnik і правник радио је і за
Dubrovnik бילו iznoseći нјегове старіне, бילו нјегове zakone,
bilo pametno нас potіerći да u Dubrovniku stvorimo novo sre-
diste за narodno pozorіste.

Omlадіно, наша uzdanіe, нгледaj се u нјега, па ако се
політіcki осјећаш hrvatskom, тм више пріоні uz učeni рад онако

žilavo, kako i naš Bogišić, a ako si srpska, nemoj da s tebe potamni slava tvoje domaje. Samo ćeš postojanim radom koristiti njoj i sebi.

Ove riječi, koje nam nameće Valtazar Bogišić, nijesu ti, omladino, od nas ukor, nego su kao naše radovanje i odobravanje sada, kad naričeš pred njegovim lijesom i kad kažeš Velikanu:

„Spomenik dićemo tebi od suza i od rada“

„Satrt ga ne će moći teško i dugo vrijeme.“ *

Na ovaj tvoj zavjet mrtve su kosti Velikanove od veselja zaigrale.

Kad hoćeš, slobodno se zakuni, mila Omladino, ovdje pred njim, da ćeš ići njegovim tragom, da ćeš biti žilava u volji za rad, da ćeš raditi kako i on i klikni mu:

Ugledu naš, Valtasare Bogišiću, kunem Ti se! — Slava Ti, Slava Ti, Slava Ti!

* Iz prigodne pjesme Srpske Omladine.

Govor g. N. L. Brkića.

Tužni zbor!

„Tu je bila zvezda što sjala prekrasno;

Ugasila s' ona i nema je više;

Celo čovečanstvo za njom suze briše.“

Lj. P. Nenadović.

Nije samo ovo ubavo i klasično mjesto u crno uvijeno; ne briše suze samo naš napaćeni narod; ne tuži samo veliko slavensko sree; ne!... crnina je mnogo veća, suzâ je mnogo više, tuga je mnogo jača. Vaskoliko čovječanstvo, koje ljubi nauku i želi joj svestrani napredak, u velikoj tuzi roni suze žalosnice za jednijem od najvećih sinova svoje vrsti. A ima i rašta. Neumitna smrt otela mu je Dr. Valtazara Bogišića, koji je mnogo uradio i još mnogo i mnogo obećavao.

Bezgranično je ljubio nauku, cio svoj život njoj je posvetio, vjerno joj do groba služio i time bogato obdario čovječanstvo, odužio se i zadužio prema Slavenstvu, prodičio svoje ime, pronio glas roda i naroda svoga i uveličao poštovanje narodnog nam genija. Narod, koji rada ovake ljude, ne može propasti, jer on mora kroz njih, kroz svoje istaknutije sinove, vječito živjeti.

Neosporiva naučna sila, koja provejava kroz sve Bogišićeve radove, mnogima služi kao polazna tačka, a služiće im i

nadalje kao temelj zgrade, koju je u mnogo čemu sam zasno-
 vao. Sa Bogišićevim radom nauka je dobila toliko, da joj u iz-
 vjesnim granama ne treba lutati po vrietima nagađanja i su-
 mnje, jer su rezultati njegova ispitivanja otkrili istinu i poka-
 zali putove, koji su danas rasvijeljeni svjetlošću njegova genija.
 Nije ovo malo priznanje, i ako mi ne možemo dati prave
 snage, a potiče iz spoznaje i uvjerenja o vrijednosti njegovog
 rada i o veličini njegovih zasluga.
 Premda je smrt neminovna posljedica života, ona je pre-
 rano došla; mogla je da ne postigne sa izvršenjem opšte osude,
 kojoj niko ne može izbjeći. U toj pobjednoj nalazi opravda-
 nja naše iskrene suze, jer je gubitak ovakog jednog naučnika
 u isto vrijeme i zastoj nauke, u koliko joj je on mogao s us-
 pjehom još mnogo i mnogo poslužiti.
 Bogišić je dao primjer radišnosti, posvjedočio silu mogu-
 ćnosti i pred cijelim obnarodovanim svijetom pokazao nesumnjivo
 bogatstvo narodnog nam talenta. Takav primjer mora da žive
 i da dade pouke i podstreka naraštaju, koji na postavljenom
 temelju mora da nastavi sa podizanjem zgrade opće i istinske
 nauke.
 Pred pepelom takog jednog čovjeka; pred trošnim tijelom
 takog jednog naučnika; pred samrtnim ostancima dionog, lju-
 bljenog i postovanog čeda junackog naroda srpskog; pred hra-
 mom velikog duha skromnoga Valtazara Bogišića — duboko
 se klanja i srpska dubrovačka omladina, koja me je noblasila,
 da se u njeno ime s Pokojnikom oprostim.
 Polazni na mrtvaki sanduk svoj vijenac iskrenog pri-
 znanja i vječne zahvalnosti, srpska omladina vrši svoju sveu-
 dužnost, za koju je veze ljubav prema radu, nauci i svom srp-
 skom narodu.
 Obavljajući pak sahranu ne predajemo zemlji Valtazara
 Bogišića. Njega ostavljamo u svojim srima kao jednu svjetlu
 i neizbrisivu uspomenu, kao jedan veliki primjer usrajnosti i
 radišnosti, kao neosporni svjedok ljudske mogućnosti i kao
 posebni tip patriotizma, koji je bez šablonske partizanske na-
 dutošti mnogo i mnogo koristio svome narodu i doprinio narod-
 nom napretku. A to sve davaje srpskoj omladini snage i
 poleta za rad oko svog dobra i dobra svoje nacionalne zajednice.
 Prastamo se s jedinjem Bogišićem, koji je kao običan čov-
 jek u svijetu živio, ali se ne prastamo s drugim, koji je
 istrajnim radom svoga velikoga duha svoj život doveo u sklad
 gotovo sa vječnošću.

Križe: slava!

Tome Valtazaru Bogišiću srpska omladina kaže: *hej!*